УДК 347.44
DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.42

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ СТОРІН ДОГОВОРУ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

Островський А.М.,
аспірант кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

Островський А.М. Особливості прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Сучасні технологічні вдосконалення та глобалізація енергетичних ринків викликають необхідність адаптації правових регуляцій до нових викликів та можливостей. Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу стає стратегічно важливим інструментом для забезпечення стійкості постачання енергії та забезпечення конкурентоспроможності енергетичних підприємств. Однак, існують специфічні правові та обов'язкові аспекти, які потребують уваги для забезпечення ефективності та розуміння обов'язків сторін. Представлену наукову статтю присвячено аналізу особливостей правового регулювання та обов'язків сторін у контексті договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Починаючи з огляду існуючих нормативно-правових актів, дослідження розглядає основні проблеми, які виникають у контексті таких договорів, включаючи відповідальність за якість послуг, регулювання цін та тарифів, а також вирішення юридичних спорів у контексті порушення укладеного договору. Особлива увага приділяється аналізу практичних викликів, з якими стикаються сторони укладення таких договорів, а також пошуку оптимальних рішень для підвищення ефективності укладання та виконання договорів. Автор наукової статті також розглядає потенційні напрямки реформування правових норм та механізмів регулювання з метою забезпечення стабільності та прозорості у сфері постачанння енергетичних ресурсів через приєднану мережу. У результаті проведеного дослідження виявлено, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є складними юридичними інструментом, який потребує ретельного правового аналізу та регулювання. Отримані результати дослідження можуть стати основою для подальших реформ у сфері правового регулювання енергетичного сектору та сприяти покращенню умов укладання та виконання договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, забезпечуючи стале та ефективне функціонування ринку енергії.

Ключові слова: цивільно-правовий договір, приєднана мережа, енергія, енергетичні ресурси, цивільно-правова відповідальність, права та обов'язки сторін, споживач, ринок енергії, енергетична компанія.

Ostrovskyi A.M. Features of the rights and obligations of the parties to the contract for the supply of energy resources through the connected network.

Contemporary technological advancements and globalization of energy markets necessitate the adaptation of legal regulations to new challenges and opportunities. The contract for the supply of energy resources through an interconnected network becomes a strategically important instrument for ensuring energy supply stability and competitiveness of energy enterprises. However, there are specific legal and obligatory aspects that require attention to ensure effectiveness and understanding of parties' obligations. This scholarly article is dedicated to analyzing the peculiarities of legal regulation and obligations of parties in the context of contracts for the supply of energy resources through interconnected networks. Starting with an overview of existing regulatory acts, the study examines the main issues arising in the context of such contracts, including responsibility for service quality, price and tariff regulation, as well as resolution of legal disputes in the context of contract breaches. Special attention is paid to analyzing practical challenges faced by parties entering into such contracts, as well as seeking optimal solutions to enhance the effectiveness of contracting and implementation. The author of the scholarly article also considers potential directions for reforming legal norms and regulatory mechanisms to ensure stability and transparency in the field of energy supplies through interconnected networks. The results of the conducted research reveal that contract for the supply of energy resources through interconnected networks are complex legal instruments requiring careful legal analysis and regulation. The findings of the study may serve

as a basis for further reforms in the field of legal regulation of the energy sector and contribute to improving the conditions for concluding and implementing contract for the supply of energy resources through interconnected networks, ensuring sustainable and efficient functioning of the energy market.

Key words: civil law contract, attached measure, energy, energy resources, rights and obligations of the parties consumer, energy market, energy company.

Постановка проблеми. Сучасний простір енергетичних ринків переживає глибокі трансформації, що викликані технологічними досягненнями та глобалізацією. У цьому динамічному середовищі правові рамки, що регулюють договори постачання енергоресурсів через приєднані мережі, стикаються з непередбаченими викликами та можливостями. Значимість цих договорів зросла, перетворившись на ключові інструменти для забезпечення стабільності енергопостачання та сприяння конкурентоспроможності енергетичних підприємств. Тому розуміння нюансів правового регулювання та обов'язків сторін, що залучені, є надзвичайно важливим для успішної навігації у мінливому середовищі.

Актуальність дослідження неможливо переоцінити. З огляду на зростаючу залежність від приєднаних мереж для розподілу енергії та складнощі, що виникають у зв'язку з міжнародною торгівлею та технологічними інноваціями, виникає необхідність адаптувати правові регуляції для вирішення нових викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізовані наукові роботи дозволили здійснити важливий внесок у розуміння сучасних аспектів договору постачання енергоресурсів через приєднану мережу та становлять основу для аналізу та обґрунтування дослідження. Зокрема, у роботі Є.М. Андрухіва та Л.В. Мелеха розглянуто сучасний контекст енергопостачання у господарських відносинах. Джерело П. Гуйвана доповнює аналіз часових та змістовних регуляторів договорів енергопостачання. В.М. Коссак у своєму дослідженні детально розглядає предмет таких договорів. Роботи В.О. Криворучко розкривають деякі аспекти цивільно-правового регулювання енергопостачання через приєднану мережу та зміст самого договору.

Метою дослідження є визначення та характеристика особливостей прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Виклад основного матеріалу. Договір про постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу належить до договорів про приєднання та договору про закупівлю. Істотними умовами договору енергопостачання, окрім умови про предмет, є кількість енергетичних та інших ресурсів, їхню якість, режим використання, обов'язок забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання, а також про оплату та про відкриття поточного рахунку зі спеціальним режимом використання [7, с. 217].

Звертаючись до правової природи договору про постачання електричної енергії споживачу, слід зазначити, що такий договір має специфічний предмет, який жодним чином не можна ототожнювати з предметом договору про постачання води чи нафти. Отже, під енергією слід розуміти річ, яка має свою специфіку, об'єктивно існує, є об'єктом цивільного права та має певну властивість. У складі предмета договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, розглядаємо електричну енергію у вигляді електричного струму та теплову енергію у вигляді пари чи гарячої (перегрітої) води, які є товарною продукцією, призначеними для купівлі-продажу На підтвердження цієї позиції варто зазначити, що енергія є товаром, який має матеріальну цінність, але не є річчю в загальному розумінні, а є річчю, тісно пов'язаною зі своїм змістом, тобто енергією, яка певною мірою є лише властивістю різних об'єктів.

Особливості енергії (електричної і теплової) визначають ряд прав і обов'язків сторін договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу, не характерних для договору купівлі-продажу [5, с. 127].

Серед посилань у сфері відносин приватного права спостерігається зміщення від законодавчого регулювання правовідносин між їх учасниками. У той же час договір не повинен розглядатися як універсальний зобов'язуючий нормативний акт, а скоріше як вторинна угода, що випливає з закону і зобов'язує лише тих сторін, які взяли в ній участь. У той же час договір повинен відповідати правилам, обов'язковим для сторін, які встановлені в нормативних правових актах і діють на момент його укладання. Крім того, права та обов'язки сторін договору, пов'язані з нормами цивільного права, є безпосередніми, оскільки вони передбачені сторонами для регулювання їх взаємних відносин згідно з передбаченими раніше правилами поведінки (умовами договору). Відповідно, договір – це не лише угода між сторонами, а, передусім, індивідуальний регулятор відносин між контрагентами. Тим часом, закон діє як загальний нормативний регулятор приватно-правових відносин [3].

Зміст договору включає права та обов'язки сторін. Характеристика прав та обов'язків, що виникають з договору про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Обов'язки постачальника включають:

– надання абоненту енергії у кількості, визначеній у договорі. Специфіка цієї угоди полягає в тому, що на момент її укладення неможливо точно визначити кількість енергії, яку будуть постачатись у майбутньому, оскільки її кількість залежить від фактичного споживання. Тому ця кількість приблизно визначається шляхом встановлення лімітів постачання (щомісячних, щоквартальних, щорічних тощо), або не зазначається зовсім для побутового споживача;

– постачання енергії визначеної якості. Специфіка якості енергії полягає в тому, що, перш за все, вони повинні відповідати національним стандартам, а також іншим вимогам, встановленим законодавчими актами;

– забезпечення можливості (хоча не обов'язку) абоненту отримувати ресурси з приєднаної мережі постачальника. Ключова особливість полягає в тому, що це є право, а не обов'язок споживача приймати енергію. Споживач не може нести відповідальність за недостатність цих ресурсів у постачальника;

– постачання енергії безперервно згідно з графіком (режимом) постачання ресурсів. Специфіка постачання енергії полягає в їх безперервному (без перерв) наданні споживачеві, якщо договір не передбачає такої перерви;

– негайне повідомлення споживача про обмеження постачання чи відключення;

– повідомлення споживачів про зміни тарифів (цін) на ресурси.

Обов'язки споживача включають:

– своєчасну оплату спожитих ресурсів. Специфіка оплати за енергію полягає у тому, що споживач сплачує лише за фактично спожиті ресурси, оскільки їх споживання є правом, а не обов'язком споживача. Однак своєчасна оплата за спожиту електроенергію є обов'язком споживача. Кількість спожитих ресурсів, згідно з загальним правилом, встановлюється на основі показників лічильників;

– дотримання режиму використання ресурсів, передбаченого у договорі. Специфіка використання енергії полягає в тому, що якість та своєчасність постачання цих ресурсів залежать не лише від постачальника, але й від споживача. Наприклад, у разі підключення потужних установок до електричної мережі, які споживають більше електроенергії, ніж передбачено, може статися відмова мережі;

– забезпечення безпечної експлуатації енергетичного та іншого обладнання. Безпечна експлуатація енергетичного та іншого обладнання передбачає його підтримку в належному технічному стані, дотримання правил безпеки, своєчасний ремонт та застосування профілактичних та пожежних заходів.

Суттєвою особливістю відносин, пов'язаних із постачанням електричної енергії, є те, що дотримання вимог, що пред'являються до якості електроенергії, безпосередньо залежить від дій не тільки енергопостачальної організації, а й самих споживачів [4].

Враховуючи все вищезазначене, у подальшому варто звернути увагу на рекомендації, що можуть сприяти покращенню правового регулювання та обов'язків сторін у договорі постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, що в свою чергу сприятиме сталому та ефективному функціонуванню ринку енергії:

1. Стандартизація умов договорів. Рекомендована розробка стандартизованих умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, які б враховували потреби індустрії та споживачів. Це допоможе уникнути непорозумінь та спорів між сторонами.

2. Забезпечення прозорості ціноутворення. Важливо розробити механізми, що забезпечать прозорість у визначенні цін на енергію та тарифів, що застосовуються до споживачів. Це сприятиме покращенню конкурентоспроможності ринку та забезпечить справедливі умови для всіх сторін.

3. Встановлення механізмів вирішення спорів. Рекомендована розробка ефективних механізмів вирішення спорів між сторонами у разі порушення умов договору. Це може включати альтернативні методи врегулювання спорів.

4. Збільшення відповідальності за якість послуг. Необхідно збільшити відповідальність постачальників за якість наданих послуг. Це може бути досягнуто шляхом введення строгих стандартів якості та механізмів контролю за їх дотриманням.

5. Залучення зацікавлених сторін. Важливо включити представників споживачів енергії у процес розробки та вдосконалення правових норм та договірних умов. Це допоможе забезпечити більшу репрезентацію інтересів та забезпечить створення більш сприятливих умов для всіх сторін.

6. Стимулювання інновацій. Необхідно сприяти інноваціям у сфері енергетики шляхом створення сприятливих умов для розвитку та впровадження новітніх технологій. Це може включати фінансові стимули та сприяння у формуванні інноваційних партнерств.

В українській правовій системі відносини, пов'язані з постачанням енергії, були віднесені до обов'язків, пов'язаних з передачею прав власності. У цьому відношенні у Цивільному кодексі законодавець поєднав як обов'язки щодо постачання енергії, так і обов'язки щодо постачання інших ресурсів у один тип. Це досить сміливий крок і, з методологічної точки зору, здається необґрунтованим. Фактично, постачання енергії має певні зовнішні схожості з постачанням енергоносіїв. Спільним елементом є,

наприклад, існування приєднаної мережі, яка є необхідною умовою для формування обговорюваних відносин.

Різноманітні технологічні, диспетчерські та регуляторні дії, які є об'єктивно характерними для постачання енергії, можуть бути регульовані правовими механізмами, які застосовуються в контексті постачання нафти. Проте, незважаючи на певну схожість у регулятивних моделях, слід враховувати відмінності між фізичними та економічними процесами, які відбуваються у цих видах діяльності, та відповідно відображати ці різниці у спеціальних правових актах.

Відповідальність сторін угоди про постачання енергії через приєднану мережу за неналежне виконання своїх обов'язків регулюється як українськими законами, так і підзаконними актами. У багатьох випадках правові акти, що регулюють поведінку сторін при постачанні ресурсів, встановлюють механізм розрахунку збитків у разі втрат [2].

Практичні виклики, з якими стикаються сторони укладення постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, та безпосередньо впливають на права та обов'язки сторін договору, можуть бути різноманітними і включати наступні аспекти:

1. Технічні обмеження. Вирішення питань, пов'язаних з технічними аспектами мереж та їх здатністю до постачання енергії, може бути складною задачею. Сторонам необхідно вирішувати питання щодо місцевих обмежень в мережі, здатності до виробництва та передачі енергії тощо.

2. Управління ризиками. Енергетичні компанії та споживачі повинні управляти ризиками, пов'язаними зі змінами цін на енергію, коливаннями виробництва та попиту, а також можливими аваріями.

3. Правові аспекти. Сторони повинні ретельно дотримуватися умов та вимог договору, що може включати в себе виконання умов щодо якості послуг, термінів поставок, тарифів та іншого. Дотримання правових норм і узгоджених умов є ключовим для запобігання конфліктів.

4. Фінансові аспекти. Забезпечення фінансової стабільності та здатності виконати фінансові зобов'язання може стати предметом угоди між сторонами. Це включає в себе вирішення питань щодо оплати послуг, розрахунків за витрати на паливо, електроенергію тощо.

5. Вирішення спорів. У разі конфліктів або порушень умов договору сторонам доводиться вирішувати спори, що може вимагати від них складних і дорогоцінних правових процедур або альтернативних механізмів вирішення спорів, таких як медіація або арбітраж.

6. Відповідальність за якість послуг. Однією з найбільш важливих проблем є визначення відповідальності сторін за якість енергії. Це включає в себе вимоги до стандартів якості, частоти та стабільності постачання, а також реакції на поточні виробничі проблеми.

7. Регулювання цін та тарифів. Регулювання цін і тарифів для енергоресурсів є складною задачею, яка вимагає узгодження між енергетичними компаніями, регулюючими органами та споживачами. Вирішення питань, пов'язаних із збалансованістю між доступністю та прибутковістю, може викликати суперечки та конфлікти між сторонами.

Ці практичні виклики вимагають від сторін укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу великої уваги, досвіду та готовності до співпраці з метою забезпечення успішної реалізації договору та вирішення можливих проблем.

Договірні відносини, що створюються з метою регулювання енергопостачання в Україні, також зазнають негативного впливу війни, оскільки вони стають вразливими з точки зору їхньої спроможності виконувати зобов'язання. Незважаючи на це, українська правова система залишається гнучкою та лояльною, що дозволяє, зокрема, сторонам контракту на постачання енергоресурсів дозволено передбачити наявність військових дій як форс-мажорної обставини, що унеможливлюють належне виконання сторонами умов відповідного договору. Водночас учасники таких договірних відносин повинні мати на увазі, що використання війни як форс-мажорної обставини в неналежних цілях є незаконним, тим самим приховуючи свою недбалість, небажання належним чином виконувати умови контракту або взагалі їх невиконання є неприпустимим.

У зв'язку з цим договірні сторони в кожному конкретному випадку повинні доводити вплив війни на неналежне виконання умов договору енергопостачання. Тим не менш, війна є обставиною, наслідки якої вкрай важко передбачити та контролювати, а тому пошук доказів неможливості виконання договірних зобов'язань іноді може викликати певні труднощі, оскільки через інтенсивні бойові дії на певній території, а також у зв'язку з ланцюгом дій для ініціювання процедури звільнення від відповідальності на підставі вищезазначеної обставини форс-мажору може бути досить складним або практично неможливим [1]. У такому випадку слід розглянути можливість звільнення контрагентів від процедури доказування форс-мажорних обставин, яка вплинула на стабільне виконання умов договору з огляду на неможливість їх доведення.

Висновки. Проведене дослідження демонструє, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу представляє собою складний юридичний інструмент, який

потребує ретельного аналізу та регулювання. Отримані результати підкреслюють необхідність адаптації правових рамок до нових викликів, що ставляться перед сучасним енергетичним сектором. Висновки цього дослідження підкреслюють необхідність системного підходу до регулювання договору постачання енергоресурсів через приєднані мережі з метою забезпечення сталого та ефективного функціонування енергетичного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрухів Є.М., Мелех Л.В. Договір енергопостачання у господарських правовідносинах в умовах сьогодення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»,* 2023, № 6 (64). С. 42–48
2. Гуйван П. Часові та змістовні регулятори договору енергопостачання. *Юридичний вісник*, 2022, № 3. С. 82–89.
3. Коссак В.М. Предмет договору постачання електричної енергії через приєднану мережу. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2024, № 1. С. 212–216.
4. Криворучко В.О., Огороднійчук І.А. Зміст договору енергопостачання. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 182–188.
5. Накоренок В.П. Права і обов'язки сторін договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу в Україні. Право. 2012. № 17. С. 124–131.
6. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: https: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text (дата звернення: 18.03.2024).
7. Стефанчук Р.О. Цивільне право України: навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2005. 361 с.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https: //ips.ligazakon.net/document/T030435 (дата звернення: 21.03.2023).